

Rui Zink

Božji dar

Prevela s portugalskog

Tanja Tarbuk

Beograd, 2011.

„Budući da zbrka, čak i ludilo, vrebaju u zasedi, put mistike pun je opasnosti; on prolazi tik uz ponore svesti i zahteva siguran i odmeren korak.“

Geršom Šolem

PROLOG

I kad iđoše u Jerusolim, on prolazaše između Samarije i Galileje.

I kad ulazaše u jedno selo sretoše ga deset gubavijeh ljudi, koji staše izdaleka,

I podigoše glas govoreći: Isuse učitelju! pomiluj nas.

I vidjevši ih reče im: idite i pokažite se sveštenicima. I oni idući očistiše se.

Jevanđelje po Luki, Gl. 17. 11–19

Jedan muškarac i jedna žena? Ne, jedan muškarac i dve žene. Tri siluete kreću se pustinjom, teškom se mukom uspinju na dinu, gotovo okomitu. Ako njihovi užurbani koraci čak i podižu nešto prašine, ona se ne vidi pri raspršenoj svetlosti Meseca i zvezda. Lica su im pokrivena, a tela umotana u duge tkanine sve do stopala. Muškarac nešto skriva pod tunikom, možda kakav pergament omotan oko dva štapića, možda nešto drugo. Govore nekim drevnim jezikom, izgubljenim u vremenu. Ostatke tog jezika čuva samo jedna njihova bliska rođaka, a obnovljen je pre nešto manje od jednog veka kako za potrebe živog jezika, za svakodnevne stvari i trivijalne situacije, tako i da bi slavili ono sveto... Ipak, nije teško naslutiti šta kažu.

Ima li još mnogo do tamo?

Tu je blizu.

Siguran si?

Da, znam gde je pokopan.

On?

Njegovo telo, barem.

A njegov duh?

Duh ne može da umre, to znaš, zar ne?

Da, znam, zbog toga i jesam ovde.

A ti, zašto si ti ovde?

A gde bi majka mogla biti nego kraj svog deteta?

A ti, ženo?

Pusti je, ima ona svoje razloge koji su jednako dobri kao i naši.

Dobri, zar razlozi jedne...?

Pusti je, ona je već dokazala da zaslužuje da nas prati.

Ne znam. Jedna...

Potrebna nam je još jedna ruka, makar i ženska. Ja sam stara i umorna.

Mogu biti šta god želite, ali u mene barem možete imati poverenja.

Da, kćeri, znam da ti nisi kao njegovi... ribari.

Grešnici, to su oni. Kukavni crvi.

Ne govori tako, to je greh.

A onaj koji ga se tri puta odrekao?

Još je gori od njega bio onaj izdajica...

Svi su izdajice. Pljujem na njihovu sudbinu. Jednog će se dana hvaliti kako su branili njegovo ime i koristiće ga za sklapanje poslova. Ali nijedan ga ne zaslužuje, ni jedan jedini.

Smiri se, kćeri. Nije baš sasvim tako. Ne misliš li da o tome samo on može da govori?

Čutite, žene, već smo blizu.

Vidiš li stražare?

Verovatno ih nema, ali nikad se ne zna.

Silujete napokon stižu na svoje odredište. Muškarac ras-klapa pergament koji je skrivao – ali to je zapravo neka vrsta nosiljke, pričvršćena je za dva štapa sa svake strane kako bi bila stabilnija. Muškarac je mislio na sve, pa je po-neo i lopatu. Počinju da kopaju, on pomoću alata, a one rukama. Zemlja nije tvrda, već peskovita i mekana. Lako

se mrvi, skuplja pod noktima i lomi ih, a poneki komadić čak i ranjava tanke prste mlađe žene, kao i koštunjave i artritične prste starije. No, one tvrdoglavo kopaju, ne strahujući da će uništiti ruke, nokte, da će naići na škorpiona ili, još gore, na zmiju ljuticu, kojih na ovom području ima u velikom broju. Prepiru se dok kopaju, prežvakavajući stare gorčine, mlađa žena je revoltiranija, očito oseća da je žrtva nepravde, i nije naročito sklona „ribarima“, njihovom vonju na znoj i beli luk, njihovom smrdljivom zadahu iz usta, njihovim lažljivim poljupcima, poljupcima... Pljuje pre nego što izgovara ime, a onda ga ne izgovara, to je njena prastara kazna, to zavetovanje zaboravu imena koje više ne zaslužuje da odjekuje u ušima sveta. Starija žena je pomirljivija, gasi vatru, čak se i smeši pred srdžbom mlađe žene. Muškarcu je teško odrediti godine, mogao bi biti star s obzirom na autoritet kojim ih često učutkuje, iako ga one, doduše, malokad slušaju, kao što bi mogao biti i mlad po energiji kojom se služi lopatom. Prepiru se, ali to je pre još jedan način da se ne osećaju sami, nego nešto drugo. A takav je i lokalni običaj: reči se izmenjuju kao da se vode mahnite bitke, opravdanja se iznose kao da je reč o gomili kamenja, crni protiv belih, beli protiv crnih, vojska sastavljena od jezika koji se oštire kao što brusac oštiri nož, ali isto tako i od praha samlevenog onim što nazivamo mašinom za razmišljanje. Malo-pomalo, kako kopaju, muškarac lopatom, žene rukama ili pomoću nekog kamena što ga u određenom času smatraju prikladnim u tu svrhu, umor ih svladava i umiruje duh, pa na kraju kopaju ćutke, kopaju i kopaju i kopaju i kopaju i kopaju, tragajući za blagom koje se ne sastoji od dragog kamenja, skupocenih metala, plemenitih začina, nego je to blago manje raskošno, u skladu s Reči koja je dala život životu – blago od kostiju, mesa, tetiva, kože, utrobe i krvi.

*Naposletku ga pronađu.
To je on!
Jesi li sigurna?
Valjda prepoznajem svog sina!
Da, to je on. Ali lice mu je tako...
Šta to govoriš, nesrećna ženo? Kakav je to prezir?
Samo želim da budemo sigurni da je to on, bestidniče!
Seti se da sam ga poznavala bolje od tebe.
Nisam siguran da si ga poznavala bolje, bludnice. Ali
imaš pravo, ja ga na taj način nisam poznavao...
I šta kažeš, kćeri moja, je li to on?
On je, nema sumnje. Prepoznala bih ga bilo gde.
Sine moj...
Nije sada vreme za oplakivanje, majko.
Znam, ali...
Ućutite obe. Pomozite mi da ga stavim na ovaj po-
krov.
I šta sad?
Ja ću držati s prednje strane, a vas dve prihvatite straga,
svaka za jednu ručku. Ovo je čvrsto drvo, izdržaće.
A ti, hoćeš li izdržati sam napred?
Hoću. Nije uopšte težak. Vidite li?
Sine moj...
Sama kost i koža, vidi se da nije od ovoga sveta.
Naprotiv, bestidniče, ja smatram da je itekako pripa-
dao ovom svetu. I...
I šta?
Nešto mi govori da će i dalje pripadati ovome svetu.
Zaista u to veruješ?
Da. Zar nije upravo on to rekao?
Ne znam. Nikada nije govorio naročito glasno. Pone-
kad ga je bilo teško čuti.*

*Možda si ti bio gluv za njegovo učenje.
Nije ga uvek bilo lako čuti... Samo to želim da kažem.
Nije ga uv...
Jesi li sigurna da je to rekao, kćeri? Da se nisi zabunila?
Šta želite da kažete, majko?
Jedna je stvar da li je on tako rekao, a druga da si ti shvatila da je on tako rekao. To su dve sasvim različite stvari...
Ne, majko. On je to rekao.
Što se mene tiče, ženo, jedino što je on rekao bilo je: kraljevstvo moje nije od ovoga sveta. Tako je rekao.
Kraljevstvo. Da, to je tačno. Ovo ovde nije, nikada nije bilo i nikada neće biti njegovo kraljevstvo.
Pa onda...
Ali to ne znači da on neće i dalje ostati ovde, kao što mu je suđeno. Samo ne kao kralj...
Nego kao šta?
Kao skroman čovek. Kao zanatlija. Kao prosjak.
Zaista u to veruješ, kćeri?
Kao hodočasnik.*

KNJIGA PRVA

I u čemu je problem u hodanju ukrug, ako se sme znati? Zar možda hodanje ukrug nije hodanje kao i svako drugo?

Isak Babel

NJUJORK

*Uglavnom pronađemo svoju sudbinu na putevima kojima
smo krenuli da je izbegnemo.*

La Fonten

Novac. Ima li drugog razloga na svetu? Novac: jedina pokretna imovina, vrhunski omlet bez jaja, jedina bit jednako vidljiva i nevidljiva, oganj što izgara, a ne vidi se*, nikad zadovoljno zadovoljstvo, pretrpljena radost zbog služenja onome ko pobeđuje pobjednika, naš sluga i naš učitelj, miomiris bez mirisa, ono šta nam teže pada što ga manje ima. Novac, da, novac. Novac je pokretao gomile kroz katakombe metroa, kroz lavirinte utrobe grada koji je nadržastao život.

Samo su siromasi i ludaci bili neosetljivi na slatki poj novca. Oh, da, siromasi su blagosiljali prolaznika ako bi im dao jednu kovanicu (ili čak novčanicu), ali njihova nesposobnost da zarade novac, čak i da ga ukradu, bio je dovoljan dokaz da nisu bili dostojni obožavatelji, dok su ludaci pobožno širili strategije večnog spasenja u svojoj suludoj svojeglavosti, jer su iz pouzdanog izvora znali da telo nije ništa drugo do najava iskvarenosti.

* Kamojšovi stihovi iz soneta *Amor é fogo que arde sem se ver* (*Ljubav je oganj što nevidljiv gori*) – Prim. prev.

Takav je bio i starac s časnim sedinama, rasklimatani lutak koji pruža svoj komadić papira s ključem što najbolje otvara vrata zlu u patničkim dušama na ovom svetu, na svetu koji, kad se bolje pogleda, i nije drugo do bol i patnja. Starac je pokušavao da preda letke ljudima, ali svi su bili u velikoj žurbi, bio je špic, i on je izgledao izgubljeno nasred hodnika, starac s bradom, pomalo zapuštena izgleda, koji deli religijske letke i prenosi poruku zatočenicima Gomore, pokušavajući da ih spase – no niko mu ne zahvaljuje, naprotiv, ignorišu ga, tužna su to vremena u kojima ljude nije uopšte briga hoće li biti spaseni, gruba vremena, cinična, hladna. Ali starac nije bio od onih koji odustaju. Ko služi Gospodu, ne može da odustane. Čak i kada je svet hladan, ako imamo neki cilj, on nas greje iznutra.

I tako je starac osećao hladnoću spolja, hladnoću ravnodušne svetine, gomile u sebe zatvorenih ega, nepristupačnih za Božju reč, ali toplota koju je u sebi nosio bila je dovoljna da mu duh ostane živahan pri svakom odbijanju i da, povremeno, njegova vera bude nagrađena kad bi neko prihvatio njegov list papira.

No, nisu ljudi bili sasvim krivi, oni su se već opekli, jer su barem dva od tri letka uvek donosila gluposti poput „Prestanite da se bojite ćelavosti“, „Kupite najbolje parfeme po najboljim cenama“, „Kod gospođe Zare budućnost vam je na dlanu“, ili još gore „Naučite španski u samo dvanaest lekcija“. Za Boga miloga, pa ko bi hteo da govori španski? Zašto učiti jezik kojim u Americi govore kućne pomoćnice?

Kad mu je starac pružio letak, Semjuel Spinoza ga je pažljivo uzeo. Nije baš poslednje izdanje *Plejboja*, ali je ipak nešto za čitanje. Da je poneo novine, starac bi verovatno ostao mašuci svojim letkom po vazduhu, ali Sem je (nesreća jednih, sreća je drugih) zaboravio *Post* u kineskom restoranu u kojem je uvek doručkovao.

Dobro, dobro, nećemo odmah započeti nepošteno. Sem nije ništa zaboravio, kineski je restoran imao novine koje su gosti mogli da čitaju i on je to uveliko koristio, svi su to radili, bila je to više opsesija nego stvarna štednja, pogotovo što pedeset centi (koliko je koštao *Njujork post*) i nije neka svota.

Sem je imao običaj da uzima letke kad je išao u podzemnu železnicu, bez obzira koliko bili idiotski, jer je čitanjem uvek mogao da prekrati vreme. A osećao je i neku solidarnost sa ljudima koji su delili letke – što ih pre podele, ranije će otići kući. Iako to možda nije bio slučaj s ovim starcem koji je izgledao kao da i nema život u koji bi se vratio, a kamoli kuću. Bilo je to uobičajeno za religijske fanatike, ali šta je tu mogao Sem? Nije on mesija, nije njihov otac, a ni posao mu nije da se bavi takvim jadnicima kojima fali daska u glavi (ili čak dve, ili tri, ili četiri).

No, nije mogao ni naslutiti da je razlog zbog kojeg je otišao podzemnom železnicom do stanice Pen, gde ga je čekao voz za Hadson (ne za reku, nego grad), bio upravo u vezi sa tim – sa po nekom daskom manje u glavi.

Letak je govorio o sudnjem danu. Odlično štivo u jutarnje sate. Tekst je glasio ovako:

Isus je rekao da će se sve laži koje čovek izgovori u svom životu i svi grešni postupci odmeravati na Sudnjem danu...

I nastavljao u tom tonu, nabrajajući grehe zbog kojih će svako, ako je normalan, morati da plati kada kucne Čas. Da bi se zabavio, Sem je uzeo olovku i počeo da stavlja znak √ ispred svih grehova koje je, hvala Bogu, već bio počinio:

- *Preljuba* √
- *Zavist* √
- *Pohlepa* √
- *Polni odnos van braka* √
- *Srdžba* √
- *Uzaludno zazivanje Božjeg imena* √
- *Nečiste misli...* √

A onda je shvatio da će imati manje posla ako označi grehe (ili slično) koje još nije isprobao. I u moru grehova kao šta su neskromnost √, klevetanje √, lascivnost √, škrtost √, pijanstvo √, nepromišljenost √, laž √ i nepoštenje √, pronašao je dva u kojima je još uvek bio tako nevin kao nikad korišćeni pojas nevinosti: ubistvo i vraćanje. Aleluja, samo dva pogrešna odgovora od ukupno trideset tri! Još je bilo nade za njega, mogao je da optimistično dočeka dolazak Sudnjeg dana.

Mirna srca stigao je Semjuel Spinoza na stanicu, popeo se uz stepenice, spustio se niz stepenice, kupio kartu i čekao da najave na kojem se peronu nalazi njegov voz. Kao pravi Njujorčanin, bio je duboko provincijalan i mrzeo je putovanja, osim, jasno, kad su mu bila plaćena, a to je upravo bio slučaj toga dana, čak su mu i

novac poslali unapred. Ako sklopi taj posao, možda do kraja godine neće morati da brine kako da stekne nove klijente.

Vožnja vozom nije baš bila njegova omiljena razbriga, ali samo se u detektivskim romanima dobar detektiv proteže u kancelariji, s bocom džeka denijelsa u fioci pisaćeg stola od mahagonija, koji služi samo da se na njega stave noge. A klijentela pred njim puže, uvek neka plava i bogata, to su dva vrlo važna atributa, ne nužno tim redom, naravno, mogla bi biti i bogata i plava, ništa u tome ne bi bilo loše, ali morala je imati jebozovne noge veličine kula bliznakinja (pre 11. septembra, naravno). I ubrzo bi se te klijentkinje našle na kolenima, preklinjući beonjačama da ih detektiv *uzme* odmah tamo na podu, ili na stolu, kunem vam se da je tako, čemu bi inače služio furnir ili borovina, ah, cvetovi, ah, cvetovi zelenog bora*?

Kad se već smestio u vagon, Sem je nesvesno izvadio jeftinu cigaru iz džepa i stavio je u usta, ni zbog čega posebno, tek da u ustima ima nešto drugo osim odjeka istrošenih reči. Sem je dobro poznavao pravila, znao je da u ovim vremenima jedina uteha može biti samo psihološka uteha.

Da, detektivski romani, nema ničeg poučnijeg: uvek je dobro znati da masne mrlje na košulji od puplina ili miris starog duvana u razbacanom sobičku, koji se neprikladno naziva kancelarijom, mogu biti neverovatno neodoljiv afrodisijak za žene, više nego vrećica feromona skrivena u kutijici s nakitom.

* Stih Don Diniša (1261–1325), portugalskog kralja i poznatog trubadurskog pesnika. – *Prim. prev.*